

МЕЃУНАРОДЕН ЦЕНТАР ЗА СЛАВЈАНСКА ПРОСВЕТА - СВЕТИ НИКОЛЕ

«МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД»
(ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

СПИСАНИЕ
на научни трудови

**ДВАНАЕСЕТТА МЕЃУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
„МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД“
МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
„ГАВРИЛО РОМАНОВИЧ ДЕРЖАВИН“
СВЕТИ НИКОЛЕ - БИТОЛА**

Година VIII

Број 2

Април 2021

- СВЕТИ НИКОЛЕ, Р. СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА -
- 2021 -

Издавач: Меѓународен центар за славјанска просвета - Свети Николе

За издавачот: м-р Михаела Ѓорчева, директор

Наслов: «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД» (ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

Организационен одбор:

Претседател: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Заменик претседател: д-р Стромов Владимир Јуревич, Русија

Член: м-р Борче Серафимовски

Член: м-р Милена Спасовска

Уредувачки одбор:

Проф. д-р Ленче Петреска - Република Северна Македонија

Проф. д-р Александар Илиевски - Република Северна Македонија

Проф. д-р Мирослав Крстиќ - Република Србија

Проф. д-р Момчило Симоновиќ - Република Србија

Проф. д-р Тодор Галунов - Република Бугарија

Проф. д-р Даниела Тасевска - Република Бугарија

Доц. д-р Хаџиб Салкиќ - Република Босна и Херцеговина

Проф. д-р Татјана Осадчаја - Руска Федерација

Доц. д-р Вера Шунаева - Руска Федерација

Уредник: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Компјутерска обработка и дизајн: Адриано Панајотов, Маја Маријана Панајотова, Стефан Ѓорчев

ISSN (принт) 1857-9299

ISSN (онлајн) 1857-9302

Адреса на комисијата: ул. Маршал Тито 77, Свети Николе, Р. Северна Македонија

Контакт телефон: +389 (0)32 440 330

Уредувачкиот одбор им се заблагодарува на сите учесници за соработката!

Напомена:

Уредувачкиот одбор на списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» не одговара за можните повреди на авторските права на научните трудови објавени во списанието. Целосната одговорност за оригиналноста, автентичноста и лекторирањето на научните трудови објавени во списанието е на самите автори на трудовите.

Секој научен труд пред објавувањето во списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» е рецензиран од двајца анонимни рецензенти од соодветната научна област.

Печати: Печатница и книжарница „Славјански“, Свети Николе

Тираж: 100

МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ
ИСТОК - ЗАПАД
ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА

Доц. д-р Марија Гроздановска

Факултет за правни науки

МСУ „Г. Р. Державин“ Свети Николе – Битола

Р. Северна Македонија

ВИДОВИ СПОГОДУВАЊЕ ВО КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА

АПСТРАКТ: Секоја држава во светот своите проблеми ги решава на индивидуален начин. Тоа значи дека секоја држава „позајмува“ институти кои што во конкретно време одговараат на нејзините потреби. Еден облик на позајмување на полето на казненото право е спогодувањето кое преку различни формални и неформални начини се воведува како начин за забрзување на постапката. При воведување на спогодувањето во казненото право секоја земја го трансформира и модифицира на сопствените услови и потреби. Затоа, помеѓу државите кои применуваат спогодување постои разлика во трансформацијата на овој институт, односно прифатени се различни видови на спогодување кои одговараат на специфичните услови во секоја конкретна земја.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: спогодба, вина, санкција, кривично дело

FORMS OF PLEA BARGAINING IN CRIMINAL PROCEDURE

ABSTRACT: Every country in the world solves its problems in an individual way. This means that each country “borrows” institutes that meet its needs at a specific time. One form of lending in the field of criminal law is bargaining which is introduced through various formal and informal ways as a way to speed up the procedure. When introducing bargaining into criminal law, each country transforms and modifies it to its own conditions and needs. Therefore, there is a difference in the transformation of this institute between the countries that apply bargaining, different forms of bargaining are accepted that correspond to the specific conditions in each specific country.

KEYWORDS: plea agreement, guilt, sanction, crime

ВИДОВИ СПОГОДУВАЊЕ ВО КРИВИЧНА ПОСТАПКА

Консензуалната правда е плод од потребата за модификација на правосудството кое има основна цел задоволување на потребите на корисниците на правосудните услуги. За да се задоволат овие потреби неопходно е да се намалат трошоците на постапките, да се воведат поедноставени и забрзани постапки, да се применуваат нови технологии, да се воведат нови алтернативи за решавање на спорите.

Модификацијата на правосудството во современото општество трага по решение за болеста која се вика „бавно правосудство.“ Едно од решенијата за оваа ситуација се забрзаните постапки. Затоа многу држави во светот проблемот на неефикасна и неекономична постапка се обидуваат да го решат со избегнување или скратување на редовната кривичната постапка на некој од законски дозволените начини.

Должност на државата е максимално да се ангажира за откривање на сторителите на кривичните дела и нивно казнување согласно законот.

Во современото општество традиционалната вертикална поврзаност меѓу моќната држава и потчинетите граѓани во кривичното право се заменила со корелација помеѓу рамноправни партнери. Државата има право да соработува со обвинетиот, односно да му нуди пониски казни како награди. На тој начин таа воспоставува кооперативен однос со обвинетиот и воведува принцип на награди во насочувањето на човековото однесување. Иако до скоро овој принцип беше непознат и нетипичен за казненото право, со неговата примена државата обезбедува поголем успех при откривањето и казнувањето на сторителите на кривичните дела.

Светот на кривичната правда се трансформира од гладијаторски ринг во преговарачка маса, а таа трансформација ја воведува спогодбата како еден колаборативен модел. Во современите кривични постапки спогодбите се логичен и фискален компромис.

Спогодбата, како и генерално спогодбената (консензуалната) правда претставува редефинирање на кривичното право и прифаќање на нови облици на постапување како одговор за полесни кривични дела, како начин да се задоволи чувството на несигурност и да се води сметка за интересите на жртвата, при што не се повредуваат уставните права на обвинетиот.¹

Спогодувањето е еден вид на консензуална постапка во која врз основа на договор, односно изречно или молкумно признавање на обвинетиот се забрзува донесувањето на осудителна пресуда преку скратување или целосно избегнување на доказната постапка.²

Во основа се разликуваат два вида на спогодување во кривична постапка и тоа:

- » Спогодување за обвинение - Charge bargaining. Предмет на спогодување е самото обвинение, односно описот и правната квалификација на кривичното дело содржано во обвинението (спогодување по хоризонтална линија) и
- » Спогодување за кривичната санкција - Sentence bargaining. Предмет на спогодување е видот и висината на санкцијата (спогодување по вертикална линија).

Овој вид на спогодување вклучува две под варијанти:

- » Според првата, обвинетиот го признава обвинението во неговата изворна содржина, а странките постигнуваат согласност за точно определената санкција, со тоа што обвинетиот има право да го повлече признанието ако судот изрече санкција која за него е понеповолна од онаа која била договорена во спогодбата.
- » Според втората, обвинителот дава ветување дека ќе се залага за што е можно поблага казна или ветување на обвинителот дека нема да даде било каков предлог во врска со санкцијата и дека нема да се противи на барањето на обвинетиот за одредена санкција.

Иако овие два вида на спогодување се најчестите форми на спогодување, тие не се единствени.

1. Sanderfur, T. In Defence of Plea Bargaining. Regulation, 2003, vol.26, No.3, str.28-31.

2. Krstulovic, A. Nagodbe stranaka u suvremnom kaznenom postupku. Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 2007, str.5.

Во практиката се среќава и друг вид на спогодување, а тоа е спогодување за факти (fact bargaining). Ова спогодување овозможува обвинетиот да признае определени факти кои за јавниот обвинител се тешки или невозможни за докажување, во замена за невоведување на други факти од страна на обвинителот против обвинетиот, односно согласност за селективно презентирање на фактите од страна на обвинителот, доколку обвинетиот ја признае вината. Според познатиот американски професор Alschuler овој вид на спогодување не се смета за посебен вид на спогодување, туку тоа е средство за уверување на судот дека предложената казна или договореното редуцирано обвинение одговара на околностите во конкретниот случај.³ Со овој вид на спогодување, бранителот ги прилагодува околностите на делото со посакуваната казна, а не ја прилагодува казната со околностите под кои е сторено делото.

Покрај претходно наведените видови, во практиката се појавува и спогодување за крунски сведок (crown witness) или спогодување со соработниците на правдата, кое воедно е и најоспоруваниот вид на спогодување. При ова спогодување во замена за сведочење против други лица кои се товарат за сторени тешки дела, сведокот добива имунитет од кривично гонење за извршените кривични дела, кои по својата тежина се полесни од кривичните дела чие што казнување со своето сведочење ќе го овозможи.⁴

Како специфични видови на спогодување од практиката на САД се издвојуваат:

- » Nolo contendere (no contest) и
- » Alford plea спогодбите.

Nolo contendere (no contest) е спогодување во кое од страна на обвинетиот не постои изречна изјава дека тој е извршител на делото, туку постои негово свесно и доброволно прифаќање на обвинението и санкцијата предложена во него. Обвинетиот ја прифаќа санкцијата без да ја признае или негира неговата вина или со други зборови обвинетиот не го оспорува обвинението, не признава дека го извршил делото, но дозволува судот да го казни за делото за кое се обвинува. Обвинетиот може да даде вакво признание само со посебна согласност на судот, откако претходно биле разгледани мислењата на странките и јавниот интерес. Меѓутоа, ваквото признание нема правно дејство доколку оштетениот веќе поднел барање за надомест на материјална штета, што води кон поведување на граѓанска постапка.

Согласно Федералните правила за кривична постапка во САД, изјавата на обвинетиот nolo contendere ќе биде прифатена од страна на судот само со негова согласност и само откако ќе ги земе во предвид ставовите на засегнатите страни и интересот на јавноста во текот на ефективно спроведување на правдата.

Ваквото признание фактички има исти последици како обвинетиот да ја призна вината, па се поставува прашање зошто обвинетиот би склучил ваква спогодба? Одговорот е дека врз основа на ова признание, обвинетиот не може да одговара за штетните последици од извршеното дело, односно оваа спогодба не може да служи како доказ за надомест на штета во граѓанска постапка.

3. Albert Alshuler бил истакнат американски професор по право, кој меѓу другото има повеќе објавени дела кои се однесуваат на спогодувањето.

4. Krstulović, A. Primjena kazne na zahtjev stranaka kao mehanizam konsenzualnog stranačkog upravljanja postupkom u talijanskom kaznenom procesnom pravu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 9, broj 2/2002, Zagreb, str. 377.

Најчесто, овој вид на спогодување не е дозволен за кривичните дела за кои е предвидена смртна казна. Ова спогодување го применуваат федералните судови и околу половина од државите во САД. Оние држави кои не го прифаќаат и применуваат ваквиот вид на спогодување сметаат дека ваквото признание е дадено од обвинето лице кое не е извршител на делото, само поради тоа што обвинетото лице не може да го докаже спротивното.

Овој вид на спогодување има најмалку два непосакувани ефекти: невини лица ќе дадат ваква изјава за да ги избегнат трошоците на редовното судење и ваквата изјава може да доведе до ситуација во која обвинетиот кој е виновен во подоцнежната граѓанска постапка ќе ги негира фактите кои се однесуваат на стореното дело, односно ваквата изјава не го решава претходното прашање за вината на обвинетиот во граѓанска постапка.

Alford plea (во Њу Јорк - Serrano plea) е вид на спогодување сличен на претходниот, но сепак посебен облик на спогодување, во кој обвинетиот ја прифаќа санкцијата, но изречно се изјаснува дека е невин (I'm not guilty, but I plead guilty).⁵ Името на овој вид спогодби потекнува од случајот Северна Каролина против Алфорд и неговата жалба до Врховниот суд од 1970 година, кој е впрочем и најдобар одговор на прашањето зошто некој би склучил ваква спогодба.

Случајот Северна Каролина против Алфорд (Supreme Court of the United States, 1979, 400. U.S. 25,91 S.Ct.160, 27 L.Ed.2d 162) го воведува видот на спогодување alford plea. Во конкретниот случај Алфорд бил обвинет за кривично дело убиство. Алфорд бил на пијачка во посета на некоја проститутката, кога наводно, влегол во тепачка со Натаниел Јанг, кој подоцна бил убиен од огнено оружје. И покрај тврдењата на Алфорд за негова невиност, имало навидум силни докази за негова вина. Поточно, иако немало сведок кој бил очевидец на настанот, имало сведоци кои тврделе дека непосредно пред убиството, Алфорд се вратил дома за да го земе неговиот пиштол, со кој ја убил жртвата, а потоа се вратил дома. Алфорд, исто така, имал и долга криминална историја, меѓу која и претходно обвинение за убиство. Во овој случај обвинетиот бил обвинет за кривично дело квалифицирано убиство (убиство од прв степен) за што би можел да добие смртна казна, доколку избере редовно судење. Тој се изјаснил дека е невин. Но, соочен со доказите и неможноста да ја докаже својата невиност, ја прифатил понудената спогодба од обвинителот за гонење за полесно дело – обично убиство (убиство од втор степен). Алфорд изречно не признал дека е виновен, туку само рекол дека собраните докази упатуваат на него како сторител на делото. Но, тој иако го прифатил обвинението сметал и тврдел дека не е виновен, а тоа не можел да го докаже. Алфорд добил казна затвор од 30 години. Подоцна тој поднел жалба повикувајќи се на тоа дека неговото признание било недоброволно, затоа што било производ на страв и принуда. Но, ваквата жалба судот ја одбил и потврдил дека неговото признание било доброволно, свесно, дадено по добиен совет од компетентен бранител по согледувањето на силниот случај на обвинителството.

Ова бил првиот случај во кој обвинетиот се изјаснил дека не е виновен, но ја прифатил спогодбата, заради доказите кои упатувале дека тој е сторител на делото. Тој се согласил на полесна квалификација на кривичното дело, а со тоа и полесна санкција предложена од страна обвинителот.

5. Зборовите кои Алфорд ги кажал пред судот при склучувањето на спогодбата.

Со оваа пресуда се воспоставило спогодување во посебен облик (alford plea), кое што не е прифатено во сите држави во САД, поради фактот дека ваквото признание не е доброволно и е дадено под принуда.

Овој вид на спогодување му дава можност на обвинетиот да склучи спогодба, не затоа што го извршил кривичното дело, туку затоа што обвинителот има доволно докази за да поднесе обвинение и да добие осудителна пресуда во судот. Судот ја прифаќа спогодбата на обвинетиот во која тој не ја признава вината, туку само сака да ги користи бенефициите од спогодувањето.

Оправдувањето зошто едно обвинето лице би склучило ваква спогодба е следно: обвинетиот се товари дека ги сторил кривичните дела А, Б и В, но фактички тој го сторил само делото В, а државата сепак има докази да го осуди и за другите две дела (А и Б). Доколку обвинетиот склучи ваква спогодба за делата Б и В може да биде подобро за него, а посебно ако овие дела се помалку сериозни од делото А.⁶

Alford plea е супериорна опција за: невини обвинети лица кои ги доживуваат своите шанси за ослободување на судењето како премногу мали; невини обвинети лица кои веруваат дека трошоците да одат на судење (во однос на време и пари) се поголеми и невини обвинети лица со претходни осуди во чие криминално досие оваа спогодба би имала помали последици.

Денес, 47 држави во САД го прифаќаат овој вид на спогодување. Ова спогодување се применува во Лујзиана, Мисисипи, Пенсилванија, Мисури, Северна Каролина, Охајо и др., а не се применува во Индијана, Мичиген и Њу Џерси, каде што и самото спогодување за вина се смета за проблематично и спротивно на целите на кривичноправниот систем, но федералниот кривичен систем ја обесхрабрува неговата примена.

Во оние земји во кои е прифатен овој вид на спогодување се применува за голем број на кривични дела, со некои исклучоци, како на пример сексуалните дела за кои е забранет овој вид на спогодување. Меѓутоа ваквата забрана е спротивна на целта на спогодувањето.

Според некои извори, ова спогодување е еден вид на *nolo contendere* спогодување, меѓутоа, спогодбите *nolo contendere* и *alford pleas* се разликуваат помеѓу себе во две главни карактеристики:

- » Со *nolo contendere* спогодбите се избегнуваат подоцнежните граѓански судски постапки, против обвинетиот, додека после склучена *alford plea* може да се води граѓанска постапка.
- » Обвинетите кои склучиле *nolo contendere* спогодба едноставно не сакаат да ја признаат вината, додека обвинетите кои склучиле *alford plea* потврдно ја заштитиле својата невиност.⁷

Alford спогодбите теоретски се дозволени во повеќе јурисдикции, но *Nolo contendere* спогодбите се повеќе распространети.

Овие два посебни видови на спогодување претставуваат шокантни неправди, производи на бирократизација, кои доведуваат до помалку испитувања, повеќе спогодби и повеќе нечесност во систем кој воздигнува по чесни, искрени и морални вредности.⁸

6. <http://criminal.lawyers.com/criminal-law-basics/is-an-alford-plea-the-same-as-a-guilty-plea.html>.

7. Bibas, S. Harmonizing Substantive-Criminal-Law Values and Criminal Procedure: The Case of Alford and Nolo Contendere Pleas. 88 *Corn. L. Rev.* 1361, 1372, 2003.

8. Bibas, S. Bringing Moral Values into a Flawed Plea-Bargaining System. 88 *Cornell L. Rev.* 1425, 1428, 2003.

Во тој контекст е и мислењето на професорот Alschuler кој сметал дека најдобро решение е да се укинат *alford* и *nolo contendere* спогодбите, така што обвинетите или ќе признаваат вина или ќе одат на поротно судење.

Во однос на механизмот со кој се постигнува спогодување, спогодувањето може да биде:

- » Експлицитно спогодување, при кое обвинетиот или неговиот застапник директно преговара со обвинителот или судијата за придобивките кои може да следат од спогодбата.
- » Имплицитно спогодување, при кое што не се водат преговори лице – в - лице. Судиите воспоставуваат таков модел на казнување во кој обвинетите кои се изјасниле за виновни се поблаго казнувани од оние кои го остварувале правото на судење и поради тоа обвинетите автоматски очекуваат дека со самиот нивни избор да склучат спогодба ќе бидат наградени.

ЗАКЛУЧОК

Во суштина спогодувањето е взаемен договор, во кој и двете страни по малку отстапуваат од првичната замисла, односно секоја од страните му дава одреден бенефит на другата страна, но за возврат исто така добива одреден бенефит.

Може да се заклучи дека постојат повеќе видови на спогодување, како што се: спогодување за обвинение, спогодување за санкција, спогодување за факти, спогодување со соработниците на правдата, *nolo contendere* (*no contest*) и *alford plea* спогодување.

Како резултат на мешањето на двете големи семејства на правни системи, денес спогодувањето се среќава во сите кривичноправни системи, со одредени разлики во неговото позитивноправно уредување.

Главните причини поради кои спогодувањето се разликува во земјите од евро континенталниот и англо-американскиот систем се различната цел на кривичната постапка и дискреционата власт на обвинителот. Без оглед кој тип на постапка се применува суштината на секоја кривична постапка на двете страни од Атлантикот е секогаш иста, тоа е разјаснување на прашањето за постоење или непостоење на вина на страна на лицето обвинето за кривично дело. Заради тоа во современото општество постепено, но сигурно доаѓа до бришење на крутите разлики помеѓу англо-американските и евро континенталните постапки, за сметка на што државите „позајмуваат“ институти и искуства од други земји со добра практика, кои очигледно доведуваат до приближување на двата типа на постапки што имаат единствена цел-откривање и осудување на виновните лица.